

SANAYİ POLİTİKALARI ARAŞTIRMA DİZİSİ-2

HATAY'IN EKONOMİ'DEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Yazan:

DOĞUKAN YAZKAN/ İstanbul Ticaret Üni. Sanayi
Politikaları ve Kalkınma Merkezi

Eposta: dogukan.yazkan@istanbulticaret.edu.tr

Tarih: 1 Nisan 2023

HATAY

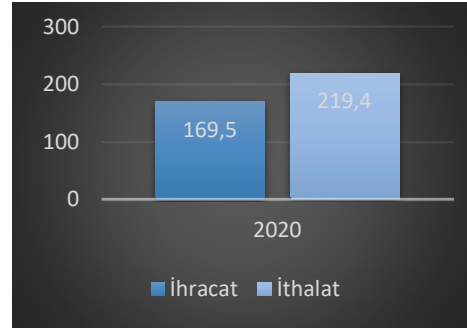
50 binden fazla insanın hayatını kaybettiği 6 Şubat depremlerinin üzerinden tam 1 ay 25 gün geçti. Hatay da meydana gelen bu büyük felaketin maddi ve manevi zararları olmuştur. Bu araştırma çalışmamda depremden önce Hatay'ın ekonomimizde ki yeri ve önemine değinmiş olacağım. Hatay; tarihsel açıdan, ülkemizin kadim ve efsanevi kentlerinden biridir. Bölgemiz sahip olduğu tarihi, doğal güzellikleri, kültürel değerleri, coğrafi yapısı ve verimli topraklarıyla günümüzde ekonomik ve stratejik açıdan ülke genelinde önemli bir yere sahip olan bir şehirdir. Bölgemiz gerek tarihi dokusu, gerek doğal güzellikleri, gerekse gastronomi konusundaki zenginliği bakımından hoşgörüsü, inanç çeşitliliği gibi değerleri oldukça zengin bir coğrafyada yer alması; birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması nedeniyle de doğal, tarihi ve kültürel değerleri bakımından yüksek bir değere sahiptir. Bu medeniyetlerin izlerini taşıyan Hatay, sahip

olduğu kültürel mirasa ilave olarak, günümüzde de Türkiye'nin önemli üretim ve ticaret kentlerinden biri haline gelmiştir.

NÜFUS

Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 2019 yılı itibariyle Hatay'ın nüfusu 1.628.894 kişi olmaktadır. İskenderun'un nüfusu ise 248.380 olmuştur. İskenderun, Antakya'dan sonra Hatay'ın en kalabalık ilçesidir.

İHRACAT

2020 yılında Türkiye'nin ihracat miktarı 169,5 milyar dolar olurken, ithalat miktarı ise 219,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.2020 yılında ülkemizin dış ticaret hacmi 389 milyar dolar olurken, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %77,2 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre; 2020 yılının ilk 9 aylık dönemi itibariyle Hataylı firmalar tarafından yapılan ihracat tutarı 1,78 milyar dolar olurken, Hatay'dan yapılan ithalat tutarı ise 2,72 milyar dolar olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bilgiler dikkate alındığında Hatay, Türkiye genelinde en fazla ithalat yapan 7. il olurken, en fazla ihracat yapan 11. il olmaktadır. İskenderun ise gelişmiş sanayi ve lojistik olanaklarının etkisiyle; Hatay

tarafından yapılan ihracatın büyük bir bölümünü gerçekleştirmektedir.

Sektör Değerlendirmesi: Demir Çelik

Hatay'ı ve İskenderun'u sektör açısından değerlendirmek gerekirse; demir çelik sektörü, bölgemizde en çok gelişmiş ve en fazla katma değer sağlayan sektörlerden biridir. Demir çelik sanayisi ile ilgili veriler paylaşmak gerekirse; Hatay İskenderun bölgesinde faaliyet gösteren firmalarımız, ham çelik üretiminde önemli başarılar imza atmış ve yassı çelik üretiminde Hatay'ı Türkiye genelinde ilk sıraya taşımıştır. Ülkemizin 2019 yılı itibarıyla 49 milyon tonluk ham çelik üretim kapasitesinin yaklaşık 3'te 1'lik bölümü İskenderun Körfez Bölgesi'nden karşılanmaktadır. İskenderun'da; kangal demir, kütük demir, yassı mamul, inşaat demiri, granül, sandviç panel ve profil gibi demir çelik ürünleri üretilmekte ve dünyanın dört bir yanına ihraç edilmektedir. İskenderun 2. Organize Sanayi Bölgesi yatırımlarının tamamlanmasının ardından, sektörün güçleneceği, üretim, istihdam ve ihracat kapasitesinin artacağı da öngörülmektedir.

Filtre

Filtre sektörü otomotiv yan sanayinin en önemli kollarından biridir. Filtre sektörünün Türkiye'deki üretim merkezi ise Hatay İskenderun'dur. Türkiye'de üretilen içten yanmalı motor filtrelerinin yaklaşık %65'lik bölümü bölgemizde üretilmekte ve ortalama 80 ülkeye ihraç edilmektedir. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı ve Sanayi Sicil Bilgi Sistemi verilerine göre, 2018 yılsonu itibarıyla filtre

sektöründe 338 milyon TL yurtiçi satışı ve 467 milyon TL yurtdışı satışı olmak üzere toplam 805 milyon TL'lik satış gerçekleştirilmiştir. Buna göre, toplam satışlar içindeki ihracat payı ise %58 olarak gerçekleştirilmiştir.

Lojistik

Stratejik konumu gereği Hatay'da uluslararası ulaşım ve transit taşımacılığı yoğun şekilde gerçekleşmektedir. İlimizdeki liman ve iskelelerle, yük trenleri, yük kamyonları ve tırlarla önemli lojistik hizmetler sağlanmaktadır. Lojistik ve ulaştırma alanlarında, Türkiye'nin Ortadoğu'ya ve Kuzey Afrika'ya açılan en yakın kapısı olma özelliğini kullanan ilimiz, karayolu, demiryolu ve denizyolu ulaşımının merkezi konumundadır. Bölgemiz, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine erişimde nakliye maliyetleri açısından ciddi avantajlar sağlamaktadır. Hassa Tüneli ve diğer yatırımların tamamlanmasının ardından, bölgemiz lojistik sektöründeki önemini artacağı öngörülmektedir. 2019 yılında İskenderun Liman Başkanlığı yetki alanında hizmet veren liman ve iskelelerden yaklaşık 62 milyon ton yük elleçlenmiştir. 2020 yılının temmuz ayı itibarıyla 2.041 adet gelen gemi olurken, 2.053 adet giden gemi olmuştur.

Tarım

Hatay'da toplam 552.400 hektar arazi varlığının 275.578 hektarını (%50) tarım alanları oluşturmaktadır. İlimizdeki toprak yapısı, iklim ve diğer doğal koşulları ürün deseninde çeşitliliğe, hasatta erkenciliğe ve ikinci ürün yetiştirilebilmesine imkân tanımaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan verilere

göre; Hatay'ın 2019 yılsonu itibariyle toplam tarla bitkileri üretimi 1.005.281 ton, sebze üretimi 418.228 ton ve meyve üretimi ise 1.140.294 ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre; 2020 yılının ocak-ağustos döneminde Hatay'ın ihracatının yaklaşık %22'lik bölümünü tarımsal ürünler oluşturmaktadır. 2020 yılının ocak-ağustos döneminde Hatay tarafından gerçekleştirilen 246 milyon dolarlık ihracat tutarı, Türkiye'nin toplam yaş sebze-meyve ihracatının yaklaşık %17'si olmaktadır.

Turizm

Bölgemiz turizm sektöründe de yüksek potansiyel vaat etmektedir. Hatay, 2017 yılında Yararlı Şehirler ağına katılarak, UNESCO tarafından Dünya'nın 26. Gastronomi Şehri ilan edilmiştir. Bölgemiz; kadim tarihi, kültürel birikimi ve doğal güzellikleriyle, önemli turizm destinasyonları arasında yer almaktadır. 2019 yılında Hatay'a giriş yapan 114.210 yerli ve 179.264 yabancı olmak üzere toplamda 293.474 turist bölgemizi ziyaret etmiştir.

Diğer Sektörler

İskenderun Körfezi, verimli toprakları ve iklimsel çeşitliliğiyle; su ürünleri üretiminde ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ayrıca Hatay genelinde Mobilyacılık, Ayakkabıcılık, Zeytin ve Zeytinyağı üretimi gibi iş kolları da önem arz etmektedir.

Hatay ili ülke genelinde; toplam nüfusun %1.95'ine, milli gelirin %1.23'üne, ihracatın %1.22'sine, ithalatın %1.29'una sahiptir. İlde tarım sektörünün GSYİH'daki payı %16, istihdamdaki payı ise %29'dur. Türkiye tarım

alanlarının %1.03'ü Hatay ilinde olup, ilde ÇKS'ye kayıtlı çiftçi sayısı 21463'tür. İl Türkiye'de pazı, maydanoz, dereotu ve mandarin üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Bununla birlikte ülke turunçgil üretiminin %21'i, pamuğun %12'si, havucun %11'i ve zeytinin de %8'i Hatay ilinde üretilmektedir. Bu değerler Hatay ilinin Türkiye bitkisel üretim değerindeki payını %2.20 olarak göstermektedir. Hatay ilinin Türkiye toplam tarımsal destekleme tutarından almış olduğu pay %1.65 olmakla birlikte bu oran bitkisel üretim desteklerinde %2.71'e yükselmektedir. Yapılan çalışmada Hatay ilinde çiftçi başına tarımsal destek ödeme tutarının Türkiye ortalamasının %74.69 üzerinde olduğu tespit edilmiştir. İlde tarım sektöründe genel olarak örgütlenme, kalite ve pazarlama konularında önemli sorunlar bulunmaktadır. Üretici örgütlerinin daha aktif olmaları, ürünlerin pazarlanmasına yönelik konseyler kurulması tarımsal üretimden elde edilecek geliri önemli miktarda artıracaktır.

Tarım sektörü birçok sosyoekonomik kriter bakımından ülke ekonomilerinde gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak farklı düzeyde öneme sahiptir. Türkiye, dünya genelinde tarımsal üretim değeri bakımından 7. , Avrupa ülkeleri arasında ise 1. sırada yer almıştır (Acar ve Aytüre, 2010). Türkiye tarımında önemli bir yere sahip olan ve gelecekte tarımsal üretim açısından ön plana çıkma potansiyeli yüksek olan illerden biri de Hatay'dır. Akdeniz'in doğu ucunda yer alan Hatay ili, doğuda ve güneyde Suriye, kuzeydoğuda Gaziantep'in İslahiye ilçesi, kuzey ve kuzeybatıda Adana ve Osmaniye illeri, batıda ise İskenderun Körfezi ile çevrilidir. Hatay İli 5867 km²'lik yüzölçümü ile büyüklük bakımından Türkiye'nin 58. ili olup, ülke yüzölçümünün %0.7'sini oluşturmaktadır (TÜİK, 2014). 2016 yılı TÜİK verilerine göre 1555165 olan il nüfusu, büyüklük sıralamasında 13. sırada yer almakta olup, ülke nüfusunun da (79814871) %1.95'ini oluşturmaktadır. Aynı yılın verilerine göre Türkiye'de nüfus yoğunluğu 102 kişi/km² iken bu değer Hatay ilinde (282 kişi/km²) 2.76 kat daha fazladır (TÜİK, 2017a). İçişleri Bakanlığı 2016 yılı verilerine göre Türkiye'ye sığınan toplam 2.834.441 Suriyeli

mültecinin Hatay ilinde barınan 379.141 kişi il nüfus verilerine dâhil edilmemiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017).

Hatay ili tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış kadim bir kent olup, bünyesinde üç semavi din mensuplarını barındırmaktadır. Hatay ilinin ekonomik hayatına hâkim sektörler; ticaret, tarım, sanayi, ulaştırma (nakliyecilik) ve inşaat sanayidir. Hatay ilinden demir-çelik mamulleri, otomobil filtresi, tarım araç ve gereçleri ile tarımsal ürünlerden özellikle yaş sebze ve meyve ile narenciye üretim ve ihracatı yoğun olarak yapılmaktadır. Hatay ili taşımacılık sektöründe İstanbul'dan sonra ülke genelinde en fazla filoya sahip ikinci ildir (TÜİK, 2014).

Hatay ilinin sosyoekonomik yapısı ve tarımsal üretim özellikleri yönünden inceleyen çalışmalar kısıtlı düzeydedir(Reçber ve Ayhan 2013). yapmış oldukları çalışmada Türkiye ile Suriye arasındaki krizin Hatay İli ekonomisine olası etkilerini ortaya koymuştur(Akar ve ark 2013). yapmış oldukları araştırmada Hatay ilinin ilçeler bazında tarımsal mekanizasyon özelliklerini (traktör sayısı, traktör güç dağılımı ve işlenen alan değerleri) incelemişler. Hatay İlinin ekonomik yapısının ve gelişmişlik düzeyinin ortaya konulduğu, ilin tarımsal değerinin artırılmasına yönelik olarak hazırlanmış çalışmalar da bulunmaktadır (Anonim, 2011; Anonim, 2012; Anonim, 2016).

2014 yılı verilerine göre Hatay ilinin Türkiye gayrisafi yurtiçi hasılasındaki payı %1.23'tür (TÜİK, 2017b). 2013 yılı TÜİK verilerine göre Hatay ili %12.2'lik işsizlik oranı ile ülke genelinde 11. Sırada olmuştur, %45.9'luk işgücüne katılım oranı ile 69. sırada ve %40.3'lük istihdam oranı ile 72. sırada yer almaktadır. 2013 yılı verilerine göre, Hatay ili yaptığı 2 milyar ABD doları ihracat ile iller arasında 11. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2014).

Hatay ilinde tarım sektörünün GSYİH'deki payı %16, istihdamdaki payı ise %29'dur. Tarım alanı varlığı bakımından Türkiye'de 41. sırada yer almıştır. Hatay İlinde nadasa bırakılan alan yok denecek kadar azdır.(**Nadas:** araziye bir yılda düşen yağışın, her yıl ürün almaya yetmeyecek kadar az olduğu yerlerde toprağın bir yıl boş

bırakma işlemidir.) Hatay ili, bitkisel üretimde toplam maydanoz, erik, pazı, turunçgiller, marul, havuç, kabak, bezelye, bamya, pamuk, havuç, nane, patlıcan, zeytin, sarımsak, soğan, şalgam, yenidünya ve Trabzon hurması gibi ürünlerde Türkiye genelinde ilk sırada yer almaktadır. İl tarımsal alanda bitkisel ağırlıklı üretimi ile ön plandadır.

Bu araştırma çalışmasında genel olarak Türkiye ve TR63 Bölgesi (Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye) bağlamında Hatay ilinin tarımsal açıdan önemi vurgulanmaktadır. Çalışmada Türkiye'nin üretim değerinde önemli bir payı bulunan pamuk, zeytin ve turunçgil ürünleri özellikle incelenmektedir. Çalışmada tarımsal gelişmişlik düzeyinin daha net ortaya konulması için ele alınan göstergeler Türkiye değerleriyle karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Çalışma sonunda Hatay ilinde tarımsal üretimde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Tarım sektörünün Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemi

Tarımın bir ülke ekonomisindeki yeri; nüfus ve işgücüne katkısı, üretim ve verime katkısı, toplum beslenmesine katkısı, sanayi sektörüne katkısı, milli gelire ve dış ticarete katkısı olmak üzere altı grupta incelenir(Semerci, 2016). 2016 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'nin nüfusu 79.8 milyon kişidir. Kırsal nüfusun toplama oranı ise %7.7'dir. Ülkede yıllık nüfus artış oranı %1.35 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017a). 2016 yılında toplam işgücü 30.5 milyon kişi, toplam istihdam 27.2 milyon kişi olup, aktif nüfusun sektörler göre dağılımı şöyledir; Hizmetler sektörü %53.7, tarım sektörü %19.5, sanayi sektörü %19.5, inşaat sektörü %7.3. Aynı yıl cari fiyatlarla Tarımsal Gayrisafi Yurtiçi Hasıla değeri 53.4 milyar ABD\$ olup, tarımın ülke GSYİH değerindeki payı %6.2 olarak gerçekleşmiştir(GTHB, 2017a).

Türkiye'nin 2016 yılı ihracat değeri 142.5 milyar ABD doları olup, tarım ve gıda ürünlerinin payı %10.7 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin 2004 yılı ithalat değeri 198.6 milyar ABD doları olup, tarım ve gıda ürünlerinin payı %5.9 olarak

gerçekleşmiştir. 2016 yılı itibariyle Türkiye'nin tarım ve gıda ürünleri dış ticareti 3.4 milyar dolar fazla vermiştir.

2014 yılında Türkiye'nin tarım ürünleri ithalatı 7.04 milyar ABD doları iken, aynı yıl tarım ürünleri ihracatı 5.4 milyar ABD doları düzeyinde kalmıştır. Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaret açığı belirtilen yılda 1.6 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2017a).

Kısaca anlatmamız gerekirse, tarımsal gayri safi hasıla bakımından Avrupa'da 1. sırada dünya genelinde ise 7.sırada yer almasına rağmen, Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticaretinde açık söz konusudur. Söz konusu bu açık gıda ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri dâhil edildiği takdirde tarımla ilgili dış ticaretin fazla verdiği anlaşılmaktadır (İnan, 2016).

Hatay ilinde tarımsal yapı

2014 yılı verilerine göre Türkiye yüzölçümü 78.534.700 ha olup, TR63 bölgesinin payı %2.97'dir. Türkiye genelinde ekilen alan varlığının %2.98'i TR63 Bölgesinde yer almaktadır. Aynı yılın verilerine göre ülke nadas alanlarının %1.29'u, sebze alanlarının %5.60'ı, meyve alanlarının da %5.18'ini TR63 Bölgesinde bulunan iller oluşturmaktadır. Bölgede ekilen alanların %28.4'ü, nadas alanlarının %5.1'i, sebze alanlarının %69.1'i meyve alanlarının %49.3'ü süs bitkileri üretim alanlarının da %83'ü Hatay ilinde yer almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2016).

2016 Yılı verilerine göre Hatay ilinin 552.400 hektar arazi varlığının 243.484 hektarını (%44.08) tarım alanları oluşturmaktadır. Hatay ili 2016 yılına ait tarım arazileri incelendiğinde; tarla bitkileri arazilerinin toplam tarım arazisinin %52 gibi büyük bir alana sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye'de toplam tarım alanları içinde meyvelik alanın payı %14.04 'dür. Bu değer Hatay ilinde %35.43 düzeyindedir. Bu alanın 51.841 ha'lık kısmını zeytin alanları oluşturmaktadır. İlde üretim yapılan sebze

alanlarının toplamdaki payı ülke ortalamasının yaklaşık 3 katı üzerindedir.

Hatay ilinin mera alanı 13.624 ha olup, Türkiye mera varlığının (14.6 milyon ha) %0.93'ünü oluşturmaktadır. İlde bulunan ovaların (Amik ovası, Arsuz ovası, Dört Yol-Erzin ovası ve Samandağ ovası) toplamı 148.106 ha olup ilin toplam tarım alanının %53.74'ünü oluşturmaktadır (GTHB, 2017c).

Türkiye'de tarım arazileri toplam yüzölçümün yaklaşık üçte biri kadardır. 8.5 milyon hektar alanın 2011 yılı sonu itibari ile toplam 5.6 milyon hektarı sulamaya açılmıştır. Bu miktarın 3.3 milyon hektarı DSİ tarafından inşa edilmiş modern sulama şebekesine sahiptir. 1.3 milyon hektarı mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) ve İl Özel İdareleri tarafından işletmeye açılmıştır. Ayrıca, yaklaşık 1 milyon hektar alanda halk sulaması yapılmaktadır. (DSİ, 2017).

İlde sulamaya elverişli 206.553 ha tarım arazisinin 176.515 ha'lık kısmı (%85) sulanmaktadır. Ülkede toplam sulanan alandaki basınçlı sulama oranı ortalama %10 düzeyinde olup, İlde bu oran %25'tir. Hatay ilinde Basınçlı Sulama Sistemleri ile narenciye üretiminde 20.400 ha alanda, sebze üretiminde 9.167 ha alanda, pamuk üretiminde 8.245 ha alanda, mısır, zeytin ve yem bitkileri gibi ürünlerde ise 2.024 ha alanda üretim yapılmaktadır (GTHB, 2017c).

Hatay ilinde bitkisel üretim

2014 yılı verilerine göre TR63 Bölgesinde en yüksek tarımsal üretim 2.9 milyar TL ile Hatay ilinde gerçekleşmiştir.

Hatay ili 703.729 ton turuncgil üretimiyle Türkiye üretiminin %19'unu, 60.483 ton havuç ile de ülke toplam üretim miktarının %11'ini gerçekleştirmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2016).

Turuncgiller, pamuk ve zeytin üretim miktarı bakımından ülke genelinde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Hatay ilinin tarımsal değeri yanında sahip olduğu zengin tıbbi ve aromatik bitki

çeşitliliğinin tanıtılması ve öneminin kamuoyuna anlatılması için, geçmişte eski bir Antakya evi olan mekan Hatay Valiliği tarafından satın alınıp restore edilerek, "Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi" olarak İl Müdürlüğüne tahsis edilmiştir.

Hatay ilinde zeytin üretimi

Tarım arazileri arasında %18'lik paya sahip olan zeytin yoğun olarak Altınözü ilçesinde yetiştirilmektedir. Türkiye'de zeytin üretiminin %7.86'sı Hatay ilinden karşılanmaktadır. 15 milyon civarında zeytin ağacının bulunduğu kent 135.900 tonluk üretimi ile Türkiye sıralamasında 8. sırada yer almaktadır. Zeytin ekim alanlarının her geçen gün arttığı Hatay ilinde Halhalı, Savrani, Sarı Haşabi, Sarı Ulak, Karamani, Gemlik gibi çeşitler ağırlıktadır (Anonim, 2017).

2012-2016 dönemine ait veriler dikkate alındığında Hatay ilinin Türkiye zeytin üretimindeki payı ortalama %9 olarak gerçekleşmiştir.

Hatay ilinde narenciye üretimi

Tarım sektöründe stratejik öneme sahip olan tarım alanları içerisinde %8'lik alana sahip narenciye grubudur. İlde İskenderun, Dört Yol ve Erzin ilçeleri narenciye yetiştiriciliği ile özdeşleşmiştir. İlde üretilen narenciye, başta Rusya Federasyonu olmak üzere çeşitli ülkelere ihraç edilmektedir. 2016 yılı verilerine göre Türkiye üretiminde 906.392 ton üretim ile 3. sırada yer almakta olan ilde 23.453 ha alanda üretim yapılmaktadır (Anonim, 2017).

2012-2016 dönemine ait veriler dikkate alındığında Hatay ilinin Türkiye narenciye üretimindeki payı ortalama %19,52 olarak gerçekleşmektedir.

Hatay ilinde pamuk üretimi

Kırıkhan, Kumlu, Reyhanlı ve Antakya ilçelerinde yoğun olarak yetiştirilen pamuk üretiminde Hatay ili 43.959 ha alanda 242.357 tonluk üretim ile Türkiye 3.'südür (Anonim, 2017).

2012-2016 dönemine ait veriler dikkate alındığında Hatay ilinin Türkiye pamuk üretimindeki payı ortalama %9.59 olarak gerçekleşmiştir.

Hatay ilinde hayvansal üretim

2014 yılı verilerine göre Türkiye sığır varlığının %2.60'ını TR63 bölgesindeki iller oluşturmaktadır. Bölge illeri içinde Hatay ilinin payı %35.53 olmuştur. Bölgedeki manda varlığı ise Türkiye toplamının %1'inin de altında kalmaktadır.

2016 yılı verilerine göre Hatay ilinde 124.504 büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Belirtilen değer Türkiye büyükbaş hayvan varlığının %0.88'ini oluşturmaktadır.

Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde bulunan illerdeki küçükbaş hayvan varlığı, 2014 yılı verilerine göre Türkiye'deki toplam koyun varlığının %2.13'ü, keçi varlığının da %5.22'si bölgede yer alan illerde bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan varlığında Hatay ilinin bölge küçükbaş hayvan varlığındaki payı %24.93 olmuştur.

2016 yılı verilerine göre Hatay ilindeki küçükbaş hayvan varlığının ülke genelinden aldığı pay %0.80'dir. İlde koyun varlığının küçükbaş hayvan varlığına oranı %53.90 iken bu pay ülke genelinde %74.97'dir.

küçükbaş hayvan varlığı içinde koyun ve keçi varlığının oransal olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Türkiye'de üretilen inek sütünün %2.66'sı, keçi sütünün %3.88'i, koyun sütünün %2.11'inin Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinden elde edildiği anlaşılmaktadır. Bölgenin bal üretiminde ülke genelinden aldığı pay ise %2.41 olmuştur.

Hatay ilinde üretilen hayvansal ürünler ülkesel değerlerle karşılaştırıldığında özellikle bal ve keçi kılı üretiminin %1'in üzerinde pay aldığı görülmektedir. Önemli görülen ürünlerden kırmızı etin Türkiye genelindeki payı %0.69 iken bu oran süt için %0.72'dir.

Hatay ilinin tarımsal üretim değeri

2014 yılı verilerine göre Türkiye'nin toplam tarımsal üretim değeri yaklaşık 205 milyar TL olmuştur.

Ülke toplam tarımsal üretim değeri içinde TR63 Bölgesinin payı %3.26 olmuştur. Bölge içinde yaklaşık 2.9 milyar TL'lik değeri ile Hatay ili %43.74'lük pay almıştır.

TÜİK verilerine göre Hatay ilinin tarımsal üretim değeri 2009 yılında 2.53 milyar TL iken bu değer 2015 yılında 3.48 milyar TL'ye ulaşmış ve ülke genelinde 21.sırada yer almıştır.

2015 yılında Hatay İli Türkiye tarımsal üretim değerinden (248.49 milyar TL) %1.40 oranında pay almıştır. 2015 yılında Hatay ilinin Türkiye tarımsal üretim değerindeki payları alt dallara göre şöyle oluşmuştur; Bitkisel üretim %2.20, canlı hayvan değeri %0.87 ve hayvansal ürünler %0.38.

Tarımsal destekler

Tarım sektörünün desteklenmesine yönelik politikalar tüm dünyada etkinliğini sürdürmektedir. (Civan, 2010). Tarım, sahip olduğu dezavantajlı özellikler dolayısıyla gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm ülkelerde destekleyici politikalarla korunan

sektörlerin başında gelmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de, uygulanan tarım politikalarının; üretici gelir ve refah seviyesini artırma, fiyat istikrarı sağlama, ucuz gıda temini ile tüketici refahını artırma, kendi kendine yeterlilik sağlama, kırsal kalkınma ve döviz tasarrufu sağlama gibi çeşitli amaçları vardır (Tan ve ark, 2015). Uygulanan tarım politikası araçlarından biri de tarımsal desteklerdir. Hatay ilinde 2016 yılında yapılan tarımsal destek ödemeleri ülke genelindeki paylarına ilişkin bilgiler; Hatay ilinin Türkiye toplam tarımsal destekleme tutarından almış olduğu pay %1.65’tir. Bitkisel üretim desteklerinde bu oran (özellikle pamuk ve zeytin üretiminden dolayı) %2.71’e yükselmektedir.

Hatay ilinde 2016 yılında ÇKS’ye kayıtlı çiftçi sayısı 21.463, toplam destekleme tutarı 186.milyon TL ve çiftçi başına düşen ortalama destek tutarı 8675.64 TL’dir.

Türkiye genelinde aynı yıl ÇKS’ye kayıtlı çiftçi sayısı 2.26 milyon, toplam destekleme ödeme tutarı 11.26 milyar TL ve çiftçi başına ortalama destek tutarı 4966.37 TL’dir.

Hatay ili genelinde çiftçi başına destek tutarının Türkiye ortalamasının %74.69 üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ilde organik tarım uygulamalarında desteklenen alan 4.058 da, işletme sayısı 21; İyi Tarım Uygulamaları kapsamında desteklenen alan 30562 da, işletme sayısı 184 olmuştur (GTHB, 2017f).

Hatay ilinin tarımsal dış ticareti

2014 yılı verilerine göre TR63 Bölgesinin toplam ihracat değeri 3.11 milyar dolar, ithalat değeri ise 5.49 milyar ABD\$ olup, bölgenin dış ticaret dengesi -2.38 milyar ABD dolarıdır. Bölgenin ihracat değerinde illerin payları şöyledir; Hatay %67.85, Kahramanmaraş %29.26 ve Osmaniye %2.89. Bölgenin ithalat değerinde illerin payları ise Hatay %61.20, Kahramanmaraş %22.4 0 ve Osmaniye %16.40’dır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

TR63 bölgesinin Türkiye’nin toplam tarımsal ürünler dış satımındaki payı %8.40, dış

alımındaki payı ise %7.29’dur. Tarım ürünleri dış satımında bölge illerinin payı şöyledir; Hatay %95.56, Kahramanmaraş %4.12 ve Osmaniye %0.32. Tarım ürünleri dış alımında bölge illerinin payı şöyledir; Hatay %10.41, Kahramanmaraş %87.19 ve Osmaniye %2.40.

2016 yılında Hatay ilinden yapılan ihracat 1.74 milyar dolar olup ülke genelindeki payı %1.22 olmuştur. İhracat yapılan ülkeler arasında ilk sıraları Suriye, Suudi Arabistan, Irak, Romanya, Mısır almıştır.

Aynı yılın verilerine göre Hatay ilinden yapılan ithalat 2.57 milyar dolar olup ülke genelindeki payı %1.29 olmuştur. İthalat yapılan ülkeler arasında ilk sıraları Rusya Federasyonu, Brezilya, ABD., Kanada ve Hollanda almıştır. Hatay ili 2016 yılı verilerine göre Türkiye’nin ihracatında 10. sırada, ithalatında ise 8. sırada yer almaktadır.

Hatay ili Türkiye’nin toplam yaş sebze meyve ihracatının %21.7’sini gerçekleştirmektedir. İlin tarımsal ihracat değeri 689 milyon TL olup en fazla ihracat yapılan ülkeler arasında Suudi Arabistan, Suriye, Rusya ve Irak yer almaktadır. İhraç edilen önemli ürünler ise limon, portakal ve mandalınadır (Anonim, 2017).

Sonuç

Bu araştırma yazısında varılan sonuç Hatay’ın deprem felaketinden önce ülke ekonomisine katkısını incelemiş olduk. Tarımsal üretim değeri ve çeşitliliği bakımından hem Türkiye’de hem de TR63 Bölgesi içinde özel öneme sahip bir konuma sahip olduğunu gözlemledik. tarımsal üretim deseni aynı zamanda ilin dış ticaretine de yansımış durumdadır. Hatay ilinin tarımsal ürünler ihracatı hem il hem TR63 bölgesi hem de Türkiye ekonomisi açısından farklı bir değere sahip olduğunu inceledik.

İlin dış satıma yönelik ürünlerinin başında narenciye geldiğini. Hatay ili Türkiye narenciye ihracatının yaklaşık %25’lik kısmını üstlendiğini inceledik.

Hatay’da zeytin üretim faaliyeti ön sıralarda yer almaktadır. Mevcut zeytin tesislerinin

yanında yeni tesisler de kurulmaya devam etmektedir. Süre gelen yapı ve değişim, gelecek dönemde Hatay ilinin zeytin üretiminde Türkiye'nin en önemli merkezlerinden biri olacağını göstermektedir.

Hatay'ın önemli diğer ürünlerinden biri de pamuktur. pamuk üretiminde sulama maliyeti en önemli masraf unsurunu oluşturmaktadır. Özellikle pamuk üretiminde sulama altyapısının güçlendirilmesi halinde elde edilen verimde ve toplam üretimdeki artış üreticinin de gelirini artıracaktır. Bu nedenle tarımsal sulamada üreticilerin kullanmış oldukları enerji (elektrik ve mazot) daha uygun bir bedelle çiftçilere sunulmalıdır.

Hatay ilinde hayvancılık faaliyetleri önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Mevcut hayvan varlığının korunması ve işletmelerin takibi açısından daha modern kulak küpeleri kullanılmalıdır.

Kaynaklar

Acar M, Aytüre S, 2010. *Dünyada ve Türkiye'de Tarım ve Tarım Politikalarının Geleceği*. Ekin Basım Yayın Dağıtım. Bursa. Türkiye, s.397.

Akar M, Malaslı M Z, Çelik A, 2012. *Hatay İlinin Tarımsal Mekanizasyon Özellikleri*. 27. *Tarımsal Mekanizasyon Ulusal Kongresi*, 5-7 Eylül 2012, Samsun. *Bildiriler Kitabı*, s.64-73.

Anonim, 2011. *Hatay İli Tarım ve Kırsal Kalkınma Strateji Planı (2011-2015)*. Hatay Valiliği Yayınları. Anıt Matbaa, Ankara,

<http://www.hatay.gov.tr/kurumlar/hatay.gov.tr/TarimveKirsalKalkinmaStratejikPlani.pdf>, erişim: 06.12.2017, s.120.

Anonim, 2012. *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (Sege-2011)*. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü Yayınları.

https://ab.gov.tr/files/ardb/evt/2_turkiye_ab_iliskileri/2_2_adaylik_sureci/2_2_8_diger/tckb_sege_2013.pdf, erişim tarihi 06.12.2017, s.94.

Anonim, 2016. *Hatay İli Ekonomik Görünüm Raporu (2010-2015)*. T.C. Kalkınma Bakanlığı Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (Doğaka) Yayınları.

http://www.dogaka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.dogaka.gov.tr_653_CG8B85TB_Hatay-ili-Ekonomik-Gorunum-Raporu.pdf, erişim tarihi: 06.12.2017, 74 ss.

Anonim, 2017. *Hatay Valiliği. Tarım-İlin Genel Tarım Durumu*. <http://www.hatay.gov.tr/tarim>, erişim tarihi 21.12.2017.

Civan A, 2010. *Türkiye'de Tarımsal Destek Politikaları*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25 (1): 127-146.

DSİ, 2017. *Tarım- Sulamanın Önemi*. <http://www.dsi.gov.tr/docs/hizmet-alanlari/tarim-sulama.pdf?sfvrsn=2>, erişim tarihi: 20.12.2017.

GTHB, 2017a. *GTHB Makro Ekonomik Veriler*. <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Makro-Ekonomik-Gostergeler>, erişim tarihi 21.12.2017.

GTHB, 2017b. *Bügem Faaliyetleri*. Mart-2017. <http://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/BUGEM.pdf>, erişim tarihi: 21.12.2017.

GTHB 2017c. *Hatay İl Müd. 2016 Yılı Brifing Dosyası*. <http://hatay.tarim.gov.tr/Belgeler/>, erişim tarihi: 28.11.2017,s.15

GTHB, 2017d. *Hayvancılık Genel Müdürlüğü. Hayvancılık Verileri*, erişim tarihi: 30.12.2017, s.2-4.

GTHB, 2017e. *Faaliyet Raporu-2016*. erişim tarihi: 15.12.2017, s.85

GTHB, 2017f. *Hatay İl Müdürlüğü.Rakamlarla Hatay İli Tarım Kimliği*.

www.hatay.tarim.gov.tr/Belgeler, erişim tarihi 02.02.2018.

GTHB, 2017g. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü. Teşkilatlanma Verileri. erişim tarihi: 20.12.2017), s.9-14

İçişleri Bakanlığı, 2017. 2016 Yılı Türkiye Göç Raporu. T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeli Yabancıların İllere Göre Dağılımı.s.78 http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf, erişim tarihi: 05.12.2017.

İnan İ. H, 2016. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği. Güncellenmiş 8. Baskı. İdeal Kültür ve Yayıncılık. İstanbul. 415 s.

Kalkınma Bakanlığı, 2016. İstatistiklerle Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye. <http://www.dogaka.gov.tr/Icerik/Dosya>, erişim tarihi 06.06.2018

Kalkınma Bakanlığı, 2017a. Dış Ticaret ve Ödemeler Dengesi. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/TemelEkonmikGostergeler.aspx>, erişim tarihi: 21.12.2017.

Kalkınma Bakanlığı, 2017b. Doğaka. Hatay İlinde Tarım ve Hayvancılık. <http://www.hataydayatirim.com/sektorler.asp?HS=16&Sektorler=tarim-ve-hayvancilik>, erişim tarihi:23.11.2017.

Reçber K, Ayhan V, 2013. Türkiye İle Suriye arasındaki krizin Hatay bölgesi üzerindeki etkileri. Alternatif Politika, 5(3): 324- 340.

Semerci A, 2016. Effects of Agricultural Supports on Farmer's Revenue and Product Costs: The Case of Turkey. Custos e @gronegocio on line, 12 (3): 71-96.

Tan S, Atak Ş, Şengül Ü, Tan SS, 2015. The Evaluation of The Changes in the Agricultural Sector with Common Economic Indicators in Turkey in the Last Decade. Mediterranean Journal of Social Sciences, 6 (2): 588-595.

TÜİK, 2014. Seçilmiş Göstergelerle Hatay-2013. TÜİK Yayın No:4242,Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası,Ankara.s.147-189.

TÜİK, 2017a. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları-2016. Haber Bülteni. Sayı:24638,31.01.2017. erişim tarihi: 21.12.2017.

TÜİK, 2017b. İl Bazında Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, iktisadi faaliyet kollarına göre, NACE Rev.2, 2004-2014 -. Haber Bülteni. Sayı:24920,12.12.2016. erişim tarihi: 28.12.2017.

TÜİK, 2017c. Hayvansal Üretim İstatistikleri. erişim tarihi: 25.12.2017.

<https://iskenderuntso.org.tr/>